

Danica FINK HAFNER* in Simona KUSTEC LIPICER**

SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE KULTURNIH POLITIK: MEDNARODNO PRIMERJALNA ANALIZA

Povzetek. V prispevku se osredotočamo na analize in raziskave, ki so se razvile v prvi vrsti zaradi poseganja države na vse več področij družbenega življenja. Raba policy analize se s področja državotvornih resorjev vse bolj širi tudi na druga socialna področja, vključno s kulturnim. V prispevku analiziramo razvoj sistema spremljanja in vrednotenja kulturnih politik v Franciji, na Nizozemskem in Finskem. Mednarodno primerjalna analiza zajema institucionalne, vsebinske in metodološke značilnosti omenjenih sistemov. Glavni vir podatkov so številne že opravljene raziskave ter 23 družboslovnih intervjujev z vladnimi in civilnodružbenimi strokovnjaki, ki delujejo na področju kulturnih politik v teh državah. Primerjalna raziskava kaže, da so državni (politični) odločevalci privilegirani v procesih oblikovanja in izvajanja politik zaradi svojega monopolnega položaja in dostopnosti strokovnih podlag (policy analiz), vendar v demokratičnih družbah s krepitvijo civilno družbenega sektorja take analize vse bolj postajajo tudi orodje v procesu demokratizacije odločanja o vpletanju države v kulturo.

Ključni pojmi: policy analiza, kulturne politike, spremljanje (monitoring), vrednotenje (evalvacija) javnih politik, država, demokracija, Francija, Nizozemska, Finska.

Uvod¹

Raziskovanje na področju kulture je vsebinsko in metodološko razno-

* Dr. Danica Fink Hafner, redna profesorica na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Mag. Simona Kustec Lipicer, asistentka stažistka na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

¹ Članek je nastal na podlagi dela raziskovalnih ugotovitev dveh ciljnih raziskovalnih projektov,

liko. V prispevku se osredotočamo na analize in raziskave, ki so se razvile zaradi poseganja države na področje kulture. Gre torej za vidike kulture, ki so opredeljeni z javnimi politikami oziroma z intencami, da bi vanjo posegla država. Ker naj bi javne politike dosegale javnopolitične cilje, učinkov javnih politik pa ni mogoče celostno spremljati in ovrednotiti na zgolj subjektiven način, se je oblikovala potreba po strokovni podpori političnemu odločanju v procesu oblikovanja in izvajanja javnih politik, zaradi česar se je razvila posebna disciplina - policy analiza.² Zgodovinsko je doslej z implementacijskimi in evalvacijskimi študijami ta disciplina podpirala predvsem državne javnopolitične igralce, ki so zmogli zadostne vire za tako raziskovanje. S krepitvijo civilnodružbenih igralcev pa postaja pomembna tudi stroka, ki podpira procese demokratizacije oblikovanja in izvajanja javnih politik. Na področju kulturnih politik ta proces poteka z zamikom v primerjavi s številnimi drugimi družbenimi področji oziroma javnimi politikami.

Policy analiza je od ustanovnega Lasswellovega besedila (v Lasswell in Lerner, ur., 1951) naprej multidisciplinarno in multimetodsko usmerjena. V prispevku ugotavljamo, kako se je policy analiza uveljavila na področju kulturnih politik v treh državah Evropske unije, ki v strokovni javnosti veljajo za države z najbolj razvitim in najboljše strokovno podprtim sistemom spremljanja in vrednotenja kulturnih politik. Vsi sistemi so do neke mere državocentrični, hkrati pa med njimi lahko opazimo tudi pomembne razlike. Z zornega kota uporabe policy analize in demokratičnosti procesov oblikovanja in izvajanja javnih politik, v katerih se uporabljajo različne policy analize, je pomembno opozoriti na nizozemsko prakso. Relativno močan civilno družbeni sektor na Nizozemskem namreč, okrepljen z lastnimi analizami in raziskavami, vstopa v procese oblikovanja in izvajanja kulturnih politik kot relativno pomemben javnopolitični igralec. Tako se razkrajaja model upravljanja kulture, v katerem država predvsem nadzoruje kulturo in jo, kot pravi McGuigan (1996: 6), obravnava kot "nevarnega

sofinanciranih s sredstvi Ministrstva za šolstvo, znanost in šport ter Ministrstva za kulturo Republike Slovenije: a) Model za evalvacijo kulturnih politik (2001) in b) Spremljanje kazalnikov na področju kulturnih politik na Slovenskem in prilagajanje zahtevam EU (2003) (pri obeh nosilka dr. Danica Fink Hafner in raziskovalka mag. Simona Kustec Lipicer).

² Policy analiza je uporabna družboslovna znanstvena disciplina, ki uporablja multiple raziskovalne metode in multiple metode argumentacije za proizvajanje policy relevantnih informacij, katere je mogoče uporabiti v političnih okoljih za reševanje policy problemov (o temeljih policy analize glej npr. Lasswell in Lerner, ur., 1951; Hogwood in Gunn, 1984; Dunn, 1994; Parsons, 1995). Policy analiza je vrednotno opredeljena. Vse od njene utemeljitve naprej (1951) uvrščamo med njene temeljne vrednote kot so delovanje v korist blaginje in demokracije, spoštovanje človekovih pravic in človekovega dostojanstva. O nekaterih temeljnih vidikih policy analize glej tudi Fink Hafner, Danica in Lajh, Damjan, ur. (2002).

kršilca zakona ali izgubljenega otroka”.³

Spremljanje procesa izvajanja javne politike je z zornega kota države zelo pomembno, ker omogoča ugotavljanje, če se določena javna politika sploh izvaja, ali se izvaja tako, kot je bilo predvideno v formalnem programskem načrtu in ali dosega ciljne skupine uporabnikov. V tem se strinjajo predvsem avtorji, ki zagovarjajo pristop k implementaciji - "od zgoraj navzdol" - vertikalno izvajanje politike kot je bila zamišljena v politično izvrševalski piramidi (npr. Hogwood in Gunn, 1984). Nasprotno, zastopniki pristopa "od spodaj navzgor" (z zornega kota ciljne skupine, na katero delujejo mnoge raznolike javne politike - vključno z ne-politikami) odpirajo tiste razsežnosti implementacijskih analiz, ki imajo tudi širši politični pomen za demokratizacijo javnih politik (o tem npr. Ham in Hill, 1993).

Analiza izvajanja javnega programa oziroma politike opravlja mnogotere funkcije - zlasti z zornega kota države, in sicer:

- a) pridobivanje informacij o primernosti in učinkovitosti dnevnega delovanja javnih politik oziroma programa;
- b) omogoča nadzor nad izvedbo javnih politik (torej tudi delovanje zadolženih ustanov in osebja);
- c) postavljanje novih zahtev ter podpiranje dela zaposlenih;
- d) nadaljnjo podporo oziroma legitimnost že uveljavljenim programom.

S pristopom "od spodaj navzgor" pa se odpirajo problematične razsežnosti izvajanja javnih politik oziroma programov. Z njim odkrivamo "bele lise" in vzajemno neuskklajene, vzajemno izničujoče ali celo škodljive vplive različnih javnih politik, ki hkrati učinkujejo na isto ciljno skupino oziroma isto družbeno področje.

Spremljanje in nadzor izvajanja javne politike je lahko ali: a) samostojno in nepovezano z vrednotenjem javnih politik ali pa b) sestavina oziroma predhodna faza vrednotenja javnih politik (o razmerju med spremljanjem in vrednotenjem glej npr. npr. v Rossi in Freeman, 1993, Dunn, 1994; Rossi, Freeman, Lipsey, 1999, Hogwood in Gunn, 1984, Parsons, 1999). V vsakem primeru z analitičnim spremljanjem javnih politik zajemamo podatke o dejstvih - kaj se je zgodilo in kako se je zgodilo. Brez teh podatkov namreč ni mogoče ugotavljati in vrednotiti učinkov javnih politik. Četudi se zdi postopek zbiranja informacij o izvajanju javne politike oziroma programa navidezno preprost, Hogwood in Gunn (1984) poudarjata, da zgolj administrativni podatki, zbrani v tej fazi, ne zadostujejo. Zlasti v primeru

³Pojem kulturna politika (cultural policy) v angleškem jeziku etimološko še ohranja vez s slednjim odnosom države do kulture (policing culture).

problemov pri izvajanju javnih politik je potrebno raziskati, zakaj prihaja do problemov. Raziskave, ki že v procesu izvajanja opozarjajo na potrebne korekcije v implementaciji, pa v bistvu deloma že posegajo na področje formativne evalvacije (vrednotenje izvajanja za potrebe korekcije javne politike že v relativno zgodnji fazi implementacije).⁴

Namen *evalvacijskega raziskovanja* je ugotavljanje in vrednotenje učinkov javne politike. Ta je bila doslej pretežno domena državnih igralcev, s krepitvijo civilne družbe in njene zmožnosti pripravljati ali celo naročiti evalvacijske raziskave pa se razmerja moči na tem področju spreminjajo. Številni avtorji (npr. Weiss, 1972, 1979, 1992, 1999, Rossi in Freeman, 1993, Rossi, Freeman in Lipsey, 1999, Nachmias, 1979, Hogwood in Gunn, 1984, Dunn, 1994, Parsons, 1999) evalvacijsko raziskovanje razumejo kot sintezo raziskovanja končnih objektivnih vidikov (dejstva) in subjektivnih vidikov (zaznave vpletenih igralcev) učinkovanja javne politike. Ravno v vrednotnih predpostavkah in izhodiščnih zornih kotih pa se koncipiranje evalvacij, njihovi rezultati in uporaba lahko bistveno razlikujejo med različnimi igralci (ki sami opravljajo analize ali pa jih naročajo za svoje potrebe), ki so vpleteni v isto javno (kulturno) politiko.

Poseganje države na področje kulture

Opredelevanje kulture za potrebe države in medvladnih ustanov

Outhwaite in drugi (1996) opozarjajo, da je kultura po svoji naravi in funkcijah ena izmed tistih človeških produktov, ki jo je možno različno opredeliti. Širša (antropološka) opredelitev kulture zajema praktično vse vidike družbenega, političnega, intelektualnega, religioznega in umetniškega življenja - običaje, civilizacijo ter dosežke določenega časa ali prebivalstva.⁵ Kulturo lahko pojmuje tudi ožje - kot umetnost ter ostale oblike manifestacije človeških intelektualnih dosežkov, ki upoštevajo skupnost, v kateri živijo.

Različne opredelitve kulture odpirajo različne vidike preučevanja kulture, številnim znanstvenim disciplinam se odpirajo različna področja preučevanja. Med temi pa so tudi področja, kamor posega država, kot denimo status kulture v sistemu upravljanja družbe, človekove pravice, pravice družbenih manjšin. Glede na zgodovinske okoliščine nastanka modernih

⁴ Več o tem glej npr. v Palumbo, D. J.; ur. (1987): *The Politics of Program Evaluation*. Newbury Park, Sage.

⁵ Tudi Unesco je sprejel relativno široko opredelitev kulture na Svetovni konferenci o kulturnih politikah leta 1982 v Mehiki (Unesco, 1982). V Deklaraciji Unesca o kulturnih politikah (Unesco, 1982) je kultura opredeljena kot celoten kompleks raznolikih duhovnih, materialnih, intelektualnih in čustvenih lastnosti, ki so značilne za neko družbo ali družbeno skupino. Kultura ne vsebuje le umetnosti in pisanja, ampak tudi življenje / načine življenja, osnovne človekove pravice, vrednotni sistem, tradicije in prepričanja.

javnih politik na področju kulture (oblikovanje in razvoj modernih nacionalnih držav) ni presenetljivo, da so le-te še vedno pomembno usmerjene na nacionalne identitete oziroma nacionalne kulture (Almond, 2000). Nacionalna državocentričnost kulturnih politik se izraža tudi v dejstvu, da je formalnih opredelitev kulture najmanj toliko, kolikor je (nacionalnih) držav.

Državno opredeljevanje področja kulture je zamejeno s političnim interesom, ki prevlada v konkretnih procesih oblikovanja in izvajanja javnih politik. Kultura se tako uradno razume predvsem kot predmet oziroma vsebina kulturnih politik države. Tako kot druge javne politike so tudi te oblikovane na podlagi določenih vrednotnih izhodišč.⁶ Čeprav so kulturne politike danes še vedno pretežno politike nacionalnih držav, jih države v sodobnem svetu med seboj do neke mere tudi usklajujejo. V medvladnih organizacijah, kot je npr Svet Evrope, so se doslej že oblikovala skupna načela oziroma vrednote, katere naj bi države članice Sveta Evrope spoštovale pri oblikovanju in izvajanju "svojih" kulturnih politik. V letu 2001 so bila v Svetu Evrope (Council of Europe, 2001: 7) sprejeta naslednja načela: varovanje svobode izražanja, združevanja, dajanja mnenj, promocija identitete in različnosti, podpora kreativnosti in zagotavljanje kulturnega udejstvovanja. Kultura naj bi po dogovoru v Svetu Evrope prispevala tudi h kakovosti življenja posameznika in skupnosti ter k razvoju civilne družbe, k trajnostnemu razvoju ter naj bi (nenazadnje) bila tudi ekonomsko koristna.

Analize za procese oblikovanja in izvajanja kulturnih politik

Zamik razvoja analiz na področju kulturnih politik

Moderne političnega odločanja si danes ni mogoče več predstavljati brez racionalizacije kot proizvodnja znanstveno zbranih in analiziranih policy relevantnih informacij ter znanstvenega svetovanja politiki. Najprej in najpogosteje so policy raziskave in analitične enote za tako raziskovanje razvite na področjih notranje varnosti, obrambnih in zunanjih politik, ekonomije in financ, vse bolj pa se širijo tudi na druge sektorje - kot npr. na področje socialnih politik (sociala, zdravstvo, zaposlovanje ipd.). S časovnim zamikom se zlasti v razvitih državah širijo tudi na področje kulturnih politik. Področje kulturnih politik prav gotovo sodi med tista, kjer je mogoče najti vrsto začetnih pomislekov o tem, ali je sploh smiselno in potrebno, da poleg izvoljenih politikov in 'izvajalcev' še kdo vnaša kakršnekoli podatke, analize, vrednotenja v procese oblikovanja in izvajanja javnih politik. Navkljub tem 'otročkim boleznim' se vendarle v sodobnih razvitih državah razvijajo policy analize in analitične enote tudi na področju kulturnih politik.

⁶ Ministrstvo za kulturo RS npr. razglša, da deluje na podlagi treh poglavitnih kulturno-političnih načel: kvaliteta, dostopnost, raznovrstnost (Ministrstvo za kulturo, 2004).

Analize na področju kulturnih politik

Preučevanje kulturnih politik je od devetdesetih let 20. stoletja naprej postalo zelo aktualno. Študije iz tega obdobja so večinoma: a) študije nacionalnih kulturnih politik (npr. Girard, 1992, Council of Europe, 1994, 1999, 2001, McGuigan, 1996) in b) mednarodno primerjalne študije kulturnih politik⁷ (npr. Unesco, 1998, Mulcahy, 1999, Mundy, 2000, Gordon in Mundy, 2001, Council of Europe, 2001, Fink Hafner in Kustec, 2001, Fink Hafner in Kustec Lipicer, 2003).

Nacionalne študije kulturnih politik se najpogosteje osredotočajo na opisovanje ključnih sistemskih značilnosti kulturnih politik in na njihovo vrednotenje v posamezni državi. K razcvetu takih študij je prispeval Svet Evrope, ki je v devetdesetih letih celo izvedel veliko evalvacijsko študijo delovanja kulturnih sistemov v izbranih državah po Evropi.⁸ Vzporedno s tem pa se krepi tudi interes (zlasti vladnih) naročnikov implementacijskih in evalvacijskih raziskav. Takšna težnja je očitna zlasti na Nizozemskem, Finskem in v Franciji, razvija pa se tudi v Sloveniji. Nekatere študije posameznih kulturnih politik se usmerjajo tudi na vprašanja odnosa politike do okolja, v katerem deluje (npr. do sistema, ekonomije, institucij).⁹

Mednarodno primerjalne analize kulturnih politik so še v začetni fazi razvoja. Do sedaj so temeljile predvsem na sekundarni analizi nacionalnih študij, opravljenih po posameznih državah (npr. d'Angelo in Vesperini, 1998). Zametek mednarodno primerjalnega raziskovanja bi lahko iskali tudi v dejavnosti nekaterih medvladnih organizacij, in sicer:

a) *Unesco* je razvil sistem rednega letnega zbiranja statističnih podatkov o izbranih kulturnih kazalnikih. Pretežno kvantitativni podatki, zbrani po posameznih državah z enotnim vprašalnikom, so objavljeni v skupnih letnih publikacijah.

b) *Svet Evrope* je metodološko in politično zasnoval program vrednotenja kulturnih politik v državah članicah leta 1986, in sicer na podlagi predhodnega delovanja Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD). Program je bil izveden na podlagi vzajemnega prostovoljnega usklajevanja med državami (Wangermee, 1993). Njegovi rezultati - pretežno v obliki nacionalnih monografij - so neprecenljiv in izjemno obsežen pregled sistemskega in institucionalnega delovanja kulturnih politik v državah, v

⁷ Primerjalno raziskovanje naj bi premaknilo težišče od iskanja podobnosti med primeri k študiju ohranjanja enklav unikatnosti, ki izstopajo iz naraščajoče homogenosti in uniformnosti (Ojen, 1990).

⁸ Za podrobnejše podatke glej spletno stran: http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Culture/Cultural_policies/Reviews_per_country/, 10. julij 2004.

⁹ Za podrobnejšo razlago glej McGuigan, Jim (1996): *Culture and the Public Sphere*. Routledge, London, New York.

katerih so bili opravljeni omenjeni pregledi.¹⁰

c) *Na ravni Evropske unije* so se prve iniciative za usklajevanje zbiranja podatkov o kulturnih politikah oblikovale leta 1995 (na mednarodnih konferencah v Parizu junija 1995, v Madridu oktobra 1995 in v Urbinu maja 1996). Strokovnjaki iz držav članic naj bi harmonizirali kazalnike na področju kulturnih politik, vključno z uradnimi statistikami. Svet je sprejel resolucijo o promociji statistik o kulturni in ekonomski rasti 20. novembra 1995. Poleg kazalnikov o kulturi v ožjem smislu je resolucija poudarila tudi pomen ekonomskih podatkov. Na predlog Italije in Francije je Statistični programski odbor (Statistical Programme Committee) marca 1997 ustanovil vodilno skupino za kulturne statistike (LEG – Culture), katere delovanje je financiral nekdanji DG X, ki danes pokriva področje izobraževanja, kulture in večjezičnosti. V okviru evropske harmonizacije se je tako v letu 1997 pričel pilotski projekt s ciljem oblikovati koherentne in primerljive podatke.

Mednarodno primerjalno raziskovanje kulturnih politik je danes še vedno pretežno pragmatično. Strokovnjaki poskušajo že zbrane podatke prirediti tako, da so med državami primerljivi. Pri tem ugotavljajo, da primerjava na mnogih področjih ni možna. Razloga za slednje sta predvsem dva:

- a) države še vedno v pomembni meri ohranjajo “svoje” opredelitve in koncepte, ki določajo tudi specifične značilnosti v teh državah zbranih podatkov o kulturi oziroma o kulturnih politikah in
- b) ministrstva različnih držav, pristojna za kulturo, gledano v celoti pokrivajo različna delovna področja.

Mednarodno primerjalna analiza nacionalnih sistemov spremljanja in vrednotenja kulturnih politik

Metodološka pojasnila

V nadaljevanju predstavljamo značilnosti spremljanja in vrednotenja kulturnih politik v Franciji, na Nizozemskem in Finskem.¹¹ Strokovnjaki ocenjujejo, da so prav sistemi v treh omenjenih državah najbolj razviti ali vsaj med najbolj razvitimi v Evropi. Pri mednarodno primerjalni analizi značilnosti spremljanja in vrednotenja kulturnih politik uvodoma opozarjamo na nacionalne, zgodovinske in politično sistemske posebnosti.

Pri *analizi sistema spremljanja javnih politik* v navedenih državah smo

¹⁰ Podrobnejši seznam držav in njihovih poročil najdemo na spletni strani <http://www.culturalpolicies.net/>, 13. julij, 2004. Nacionalno poročilo je bilo pripravljeno tudi za Slovenjo. Glej tudi: Pehn, G. (1999): *Networking culture. The Role of European Cultural Network*. Council of Europe, Strassbourg.

¹¹ Čeprav smo v okviru raziskovalnega projekta analizirali tudi sisteme v Avstriji, Luksemburgu in Veliki Britaniji, le-teh zaradi prevelike neprimerljivosti ne vključujemo v primerjavo.

opazovali predvsem naslednje značilnosti nacionalnih sistemov:

a) *Institucionalni vidiki*: katere osrednje državne ustanove, paradržavne ustanove in civilnodružbene organizacije zbirajo podatke o izvajanju kulturnih politik; kakšne so njihove naloge; kako ustanove oziroma organizacije vrednotijo lastne podatke oziroma podatkovne zbirke; kakšen odnos imajo do drugih enot, ki zbirajo podatke;

b) *Vsebinski vidiki*: na katerih vsebinskih področjih kulture pridobivajo podatke; kdo financira sistem pridobivanja podatkov; s kakšnimi nameni in cilji zbirajo podatke;

c) *Metodološki vidiki*: kakšne raziskovalne metode in tehnike zbiranja podatkov uporabljajo; v kakšnih časovnih ciklikih zbirajo podatke; na kakšen način objavljajo podatke; koliko so pridobljeni podatki usklajeni s predlaganim harmoniziranim sistemom zbiranja podatkov na ravni Evropske unije (Eurostat).

Pri analizi značilnosti *vrednotenja kulturnih politik* smo ugotavljali, katere institucije oziroma organizacije vrednotijo kulturne politike, katere podatke, zbrane s spremljanjem izvajanja javne politike, uporabljajo pri evalvacijskem raziskovanju in kako vsebinsko in metodološko vrednotijo take podatke po posameznih državah.

Pri pripravi mednarodno primerjalne študije smo uporabili podatke: a) iz že obstoječih podatkovnih in raziskovalnih baz ter poročil, zbranih v preučevanih državah, velik del podatkov pa smo pridobili b) z intervjuji v preučevanih državah.¹² Intervjuvali smo strokovnjake, zaposlene v državnih in civilno družbenih ustanovah in organizacijah, ki se ukvarjajo s spremljanjem in vrednotenjem kulturnih politik ter z uveljavljenimi raziskovalci, ki se ukvarjajo s takim raziskovanjem v akademskem okolju.

Področja kulturnih politik

Francija

Zgodovina kulturnih politik v Franciji sega v šestnajsto stoletje, ko se je tudi prvič močno občutil vpliv (kraljeve) oblasti nanjo. Francoska kulturna

¹² V letu 2002 smo izvedli 23 intervjujev s tujimi strokovnjaki na področju spremljanja in vrednotenja kulturnih politik ter pridobivanje dokumentov in literature na področju kulturnih politik v Franciji (Ministrstvo za kulturo in komunikacije), na Nizozemskem (Urad za družbeno in kulturno načrtovanje (Social and Cultural Planning Office), Ministrstvo za izobraževanje, kulturo in znanost, Statistični urad Nizozemske, združenje Vereniging van Schouwburg, neodvisni raziskovalci), v Luksemburgu (Ministrstvo za kulturo), Veliki Britaniji (Oddelek za kulturo, medije in šport, Policy Studies Institute, neodvisni raziskovalci) in na Finskem (Statistični urad Finske, Svet za umetnost, Ministrstvo za izobraževanje, Oddelek za kulturo in medije, neodvisni raziskovalci) ter v evropskih (EU, Eurostat) in drugih mednarodnih institucijah (Svet Evrope).

politika se sicer kot samostojno organizacijsko politično področje v izvršni oblasti razvija od leta 1959 naprej. V obdobju od leta 1959 do danes se je Ministrstvo za kulturo (*Ministère de la Culture et de la Communication*) organizacijsko okrepilo in razvilo v številne oddelke in nižje organizacijske enote. Ministrstvo zaposluje blizu 22.000 ljudi in deluje pod neposrednim nadzorom ministra (France Cultural Policy, 2002). Ministrstvo je sestavljeno iz centralnega in regionalnih oddelkov. Centralna administracija se deli na kabinet in deset delegacij oziroma direktorats (Ministre de la culture et de la communication, 2004).

Danes so kot ključna področja francoske kulturne politike (Departement des etudes et de la prospective, 2004) opredeljena naslednja: muz-eji in zgodovinske zgradbe; arhivi in knjižnice; kulturni dogodki; kine-matografija; knjige; zgoščenke in kasete; izobraževanje za umetnost; izdatki za kulturo; kulturna praksa v Franciji.

Javno financiranje kulture je relativno enakomerno porazdeljeno med državno in lokalno ravno. V letu 1996 je javna poraba za kulturo znašala 74 milijard frankov oziroma tri odstotke celotnega državnega proračuna. Največji delež denarja je namenjen uprizoritvenim umetnostim (21%), kulturni dediščini, arheologiji, arhivom in arhitekturi (18%) ter muzejem (15%), najmanj pa vizualnim umetnostim, kulturnemu razvoju, kinematografiji in fotografiji (3%).¹³

Nizozemska

Področje kulturnih politik je bilo na Nizozemskem že relativno zgodaj institucionalizirano. V letu 1965 je področje kulture v procesu reorganizacije, ki je sledil rasti socialne države (*welfare state*), prvič dobilo svoj samostojni resor v Ministrstvu za kulturo, rekreacijo in socialno delo. V naslednjem prestrukturiranju (1982) je področje kulture dobilo mesto v okviru ministrstva za blagostanje (*welfare*), zdravstva in kulturnih zadev. Po letu 1985 so se tradicionalnim področjem znotraj ministrstva (umetnosti, muzejem, zgodovinskim spomenikom, arhivom) pridružili še mediji in knjižnice (Ministry of Education, Culture and Science, 1999).

Izvajanje kulturne politike od poznih devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej bi lahko opisali kot obdobje tržne usmerjenosti (Kilian in Kirst, ur., 1994), saj se je država s splošno proračunsko krizo soočila tudi na področju kulture. Namesto neposrednega in neomejenega vladnega financiranja so rešitev poiskali v ponudbi vladnih finančnih iniciativ. Kulturne ustanove so postajale vedno bolj samozadostne in odvisne od lastne publike, nave-

¹³ Več o finančnih izdatkih za kulturo glej na spletni strani: http://www.culture.gouv.fr/dep/mini_chiff_03/fr/frm-depens.htm, 15. avgust, 2004.

zanost na vladni denar pa se je manjšala. Kultura oziroma kulturna politika na nacionalni ravni zajema predvsem kulturno dediščino, medije, jezik in literaturo (Kilian in Kirst, ur., 1994: NL-7).

Vlada financiranje na področju kulture izvaja na podlagi več pravnih aktov.¹⁴ Uredba o financiranju kulturnih projektov razlikuje med tremi načini financiranja: dolgoročnimi institucionalnimi podporami, projektnimi podporami in podporami za posebne namene. Praviloma se sistem financiranja za velike projekte sprejema na vsaka štiri leta. Leta 2001 je tako proračun za kulturo na Nizozemskem znašal nekaj manj kot 18 milijard EUR, od katerih je ministrstvo največji delež namenilo za različne oblike subvencij v kulturi. Finančni razrez po posameznih področjih kulture pa je pokazal, da največji delež proračunskega denarja pripada področju medijev (zlasti nacionalnim storitvam za radiodifuzijo), ki so na Nizozemskem sestavni del področja kulture, nadalje pa uprizoritvenim umetnostim, muzejem in zgodovinskim zgradbam ter mestom (Ministry of OCW, 2004a).

Nacionalna vlada največji delež denarja za kulturo nameni umetniškim institucijam in posameznikom, določen (relativno nizek) delež pa porazdeli še med kulturne sklade, province in mesta (Ministry of Education, Culture and Science, 1999).

Finska

Finska kulturna politika se je sistematično začela razvijati v šestdesetih letih 20. stoletja. To se je najprej izrazilo v izjemni rasti kulturne administracije. Osemdeseta leta 20. stoletja so prinesla precejšnje probleme v javnem financiranju, zato so v tem obdobju začeli vzpostavljati t.i. zasebne sheme za financiranje kulturnih dejavnosti. V devetdesetih letih 20. stoletja je administracija v kulturi ponovno narasla, hkrati pa je to obdobje zaznamoval tudi interes za informacijsko družbo, multikulturalizem, mednarodno sodelovanje in za rabo regionalnih virov (Council of Europe, 2002).

Za finski model kulturne politike je značilno, da se zgleduje po načelu »arm's length«, po katerem številna strokovna telesa svetujejo ministrstvu pri oblikovanju in izvajanju kulturnih politik. Za promocijo in razvoj kulturne politike na Finskem je v prvi vrsti zadolženo Ministrstvo za izobraževanje. Organizacijsko se deli na področji: a) izobraževanja in znanosti ter b) na področje kulture. Obe področji sta pod pristojnostjo ministra in se naprej organizacijsko cepita na še dva velika oddelka. Minister za kulturo tako

¹⁴ Med najpomembnejšimi so: zakon o namenskem financiranju kulturne politike (*Cultural Policy Special-Purpose Funding Act (WSC)*), uredba o financiranju kulturnih projektov (*Cultural Projects Funding Decree (BBCU)*), uredba o subvencijah in podpori kulturnih projektov (*Cultural Projects Subsidies and Grants Regulations*), zakon o zgodovinskih zgradbah in spomenikih (*Historic Buildings and Ancient Monuments Act*) zakon o arhivih (*Archives Act*), zakon o medijih (*Media Act*).

sodeluje z Oddelkom za kulturo, šport in politiko mladih ter s službami generalnega sekretarja.

Enotne opredelitve kulture na Finskem ni, sprejemajo pa širšo in ožjo razlago le-te. Med ključnimi področji kulturnih politik so naslednja: javne knjižnice; muzeji; glasba; literatura; kiparska umetnost in arhitektura; gledališče in ples; film in avdiovizualna kultura; kulturna industrija; mednarodno sodelovanje (Ministry of Education, 2004).

Večina financiranja na področju kulture izvira iz proračuna ministrstva za izobraževanje ter z lokalne ravni. Lokalna kulturna politika je financirana iz državnih prihodkov in državnih podpor ter subvencij. Leta 2001 naj bi državni proračun za umetnost in kulturo namenil 270 milijard EUR oziroma 0,9% celotnega državnega proračuna.¹⁵ Pomemben vir financiranja kulturne politike pa so tudi kulturni in strukturni programi EU (Ministry of Education, 2004a).

Sistemi spremljanja in vrednotenja kulturnih politik

Francija

Francoski sistem zbiranja podatkov o izvajanju kulturnih politik se je pričel razvijati v sedemdesetih letih 20. stoletja. Pred tem so bile vsebine in igralci, ki so se ukvarjali s pridobivanjem podatkov, izrazito nepregledni. Velik problem je predstavljala tudi neprimerljivost zbranih podatkov. Po besedah Jeannine Cardona, vodje oddelka, ki se na Ministrstvu za kulturo ukvarja s področjem statistik, so bili prvi poskusi harmonizacije podatkov zelo naporni. Raziskovalci na ministrstvu so namreč na začetku le "zbirali podatke". Po kritični analizi vseh virov podatkov (administracije, nacionalnega instituta za statistiko in drugih, s kulturo povezanih, institucij), sistema in vsebine zbranih kazalnikov so ugotovili, kateri podatki so v resnici uporabni in kateri še manjkajo. Po vzpostavitvi nomenklature oziroma klasifikacije statistik po področjih kulture, so te posredovali oddelkom za vrednotenje kulturnih politik.

Danes so tako, kot že omenjeno v predhodnem poglavju, *ključna področja francoske kulturne politike* muzeji in zgodovinske zgradbe; arhivi in knjižnice; kulturni dogodki; kinematografija; knjige; zgoščenke in kasete;

¹⁵ Določene državne institucije prejemajo tudi zakonsko opredeljeno državno pomoč. Muzeji prejemajo 40 % od celotne zakonske finančne podpore, gledališča 80 %, orkestri 25 % in knjižnice 25-50 % državne pomoči. Preostali del državnega financiranja kulture je odvisen od diskrecijske odločitve o dodelitvi državnih podpor, denimo za umetnike. Trenutno je najšibkejši vir financiranja kulture zasebni, kjer pa najpomembnejše deleže prispevajo podjetja ter različne fundacije (Ministry of Education, 2002a). Gledano v celoti se na Finskem kar 76% vsega denarja na ravni države in mest nameni javnim knjižnicam, muzejem, gledališčem in orkestrom.

izobraževanje za umetnost; izdatki za kulturo; kulturna praksa v Franciji.

V francoskem sistemu zbiranja podatkov o izvajanju kulturnih politik ključno in daleč najbolj pomembno vlogo opravlja *Ministrstvo za kulturo in komunikacije* oziroma Oddelek za študije in razvoj (*Departement des etudes et de la prospective*). Ta deluje v okviru Direktorata za splošno administracijo. Znotraj oddelka deluje posebna enota za statistike - *Cellule statistique*.¹⁶ Enota je tesno povezana tudi z drugimi enotami znotraj oddelka za študije in razvoj, še zlasti z enotami, katerih delo je neposredno povezano z raziskovanjem in analiziranjem pridobljenih podatkov. Skupni cilj enot je vzpostavitev povezave med zbiranjem in analizo podatkov. Posebnost centraliziranega francoskega političnega sistema in sistema javne uprave je, da enota opravlja tudi tiste naloge, katere sicer opravljajo drugod državni statistični uradi. Večino podatkov pridobivajo s pomočjo vprašalnikov oziroma poročil o delu, ki jih letno izpolnjujejo državno sofinancirane institucije na področju kulture. Ministrstvo izvaja tudi podrobnejše raziskave na posameznih področjih kulturnih politik. Večino podatkov zbirajo letno in izmed njih izberejo bistvene informacije, ki orisujejo učinke kulturnih politik v Franciji in jih objavijo v publikaciji »*Chiffres des Culture*«. Odločitev o vsebini objavljenih podatkov je izrazito strokovne narave in je rezultat večletnih poskusov oblikovanja najbolj ustreznega obsega poročila.¹⁷ Vsakih sedem do osem let pripravijo tudi raziskavo o kulturni udeležbi, prav tako pa uporabljajo tudi podatke velike raziskave o življenjskih razmerah, ki jo formalno pripravlja statistični urad. Nekatere podatke, zlasti na področju glasbe, posredujejo tudi zasebne asociacije.

Danes zaposleni v enoti za statistiko opažajo spremembe na nacionalni ravni. Te se kažejo zlasti v spremenjenem odnosu med nacionalno in razvijajočo se regionalno ravno. Ključna naloga na ravni države sicer ostaja razvijanje, izboljševanje, predlaganje in promoviranje orodij za zbiranje statistik, vendar pa se prenaša tudi na raven regij. Tako cilj delovanja nacionalne ravni ni le zbiranje podatkov, temveč tudi skrb za usklajevanje statistik med nacionalno ravni in regijami. Raziskovalci Enota za statistiko opravljajo tudi pomembno vlogo v oblikovanju enotne *evropske kulturne*

¹⁶ Za podrobnejšo organizacijsko strukturo in opis nalog glej spletno stran: <http://www.culture.gouv.fr/culture/min/index-min.htm>, 15. avgust, 2004.

¹⁷ Na začetku so objavili vse podatke, s katerimi so razpolagali, in ugotovili, da ljudi ne zanimajo vsi podatki, ampak le sinteza ključnih podatkov na posameznem področju. Leta 1980 so pripravili prvo analitično publikacijo »*Data for culture*«, v kateri so zajeli ključne analize za vsa področja kulture. Osredotočili so se na vprašanja evolucije področja, organizacijske strukture in problemov. Omenjena publikacija je bila prva, ki je bila v javnosti in na ravni politike zelo pozitivno sprejeta. Zaradi zapletenosti in obsega publikacije ter ožjih želja in potreb politike, so v naslednjih letih prešli na publikacijo »*Chiffres des Culture*«, ki vsebuje le informativni pregled stanja po ključnih področjih kulture.

statistike.

Tudi oblikovanje policy relevantnih informacij in *evalvacijsko raziskovanje* poteka znotraj Ministrstva za kulturo v že omenjeni analitični enoti *Departement des etudes et de la prospective*. Enota ima za evropske razmere relativno dolgo tradicijo, saj deluje od leta 1963 naprej. V njej delajo visoko izobraženi, specializirani strokovnjaki z različnih področij (sociologija, ekonomija, statistika, policy analiza, dokumentalistika). Interdisciplinarnost štejejo za pomembno kvaliteto v njihovem delovanju in izražajo potrebo po dodatnih strokovnjakih. Za francoske razmere se jim zdi posebej pomemben potencialni prispevek geografije in dodatna kadrovska okrepitev s strokovnjaki s področja policy analize.

V organizacijski enoti, ki se ukvarja z evalvacijo kulturnih politik, je sprva delovalo le nekaj strokovnjakov, ki so v začetni fazi razvoja analitične enote predvsem zbirali relevantne statistične podatke. Postopoma so strokovnjaki znotraj enote pričeli razvijati posebna področja raziskovanja kot npr. financiranje kulture, obiskovanje kulturnih prireditev ipd. Od vzpostavitve analitične enote (od leta 1963 naprej) ta razvija lastno bazo statističnih podatkov, preučuje finančne, institucionalne in socialne vidike kulturnega življenja. Oddelek vodi direktor, ki skupaj s sodelavci predlaga program evalvacijskih analiz za obdobje dveh let. Približno polovico tega programa opravi oddelek sam, preostalo polovico pa zunanji sodelavci.

Intervjuvani strokovnjaki na francoskem ministrstvu so zelo zadovoljni z uradno politiko, ki zavestno uveljavlja javno vrednotenje kulturnih politik. Med kazalci izvajanja take politike navajajo tudi ustanovitev in delovanje *evalvacijskega komiteja*, katerega naloga je določanje programa izvajanja evalvacij za obdobje enega ali dveh let, evalvacijske skupine ter izvajalce programa. Izvajalci evalvacijskega programa opravljajo različne *kvalitativne in kvantitativne raziskave, pa tudi pilotske študije* in prihajajo iz vrst strokovnjakov z različnih področij znotraj in zunaj ministrstva. Med najpomembnejše evalvacijske igralce štejejo javnost. Evalvacijske skupine izdelajo končna evalvacijska poročila.

Nizozemska

Za sistem spremljanja izvajanja kulturne politike na Nizozemskem je značilno, da le še v najbolj osnovnih vsebinskih in finančnih vidikih ostaja pod domeno vladnega nadzora. Mnogo iniciativ pri zbiranju in analizi podatkov so prevzele civilno družbene organizacije, ki so se oblikovale za zavarovanje in promocijo interesov kulturnih organizacij po posameznih kulturnih področjih.

V sistemu zbiranja podatkov, spremljanja in vrednotenja kulturnih politik na Nizozemskem torej *sodelujejo državni in zasebni igralci*. Uradne

vladne podatke o kulturnih politikah zbirajo trije ključni igralci: Ministrstvo za izobraževanje, kulturo in znanost; Social and Cultural Planning Office (v nadaljevanju SCP) oziroma Urad za socialno in kulturno načrtovanje; Central Biroo vor Staatistik oziroma Statistični urad Nizozemske. Omenjeni med seboj sodelujejo in se vzajemno dopolnjujejo.

Osrednje mesto v sistemu kulturnih statistik na Nizozemskem *ima ministrstvo, pristojno za kulturo*. Znotraj ministrstva so vzpostavljeni Oddelk za kulturno politiko, Oddelek za umetnost, medije, jezik in literaturo ter knjižnice in Oddelek za kulturno dediščino. *Oddelek za kulturno politiko*, in znotraj njega službe za razvoj javne politike, mednarodno kulturno politiko ter finance in informacije, ima najpomembnejšo vlogo pri zbiranju podatkov. To zbira zlasti finančne podatke o delovanju kulture, pridobiva, hrani in po potrebi analizira vsebino poročil o delu, ki jih posredujejo s strani države sofinancirane institucije. Obenem je tudi osrednje mesto, kjer se hranijo vsi javno dostopni podatki o kulturnem delovanju v državi (Ministry of OCW, 2004).

Ministrstvo ključne načrte za razvoj kulturne politike opredeljuje v štiriletni publikaciji, imenovani »Policy Document on Culture«. Poleg ministrstva pomembno vlogo v sistemu zbiranja podatkov opravlja še SCP (2004). SCP je vladna agencija, ki izvaja raziskave, spremlja in strokovno podpira odločevalske procese, vrednoti programe, pripravlja srednjeročne in dolgoročne napovedi ter opravlja javnopolitično svetovanje. SCP pridobiva zlasti podatke o kulturnem udejstvovanju in pri svojem delu uporablja dve ključni zvrsti podatkov:

- a) že obstoječe uradne podatke, ki jih posreduje pristojno ministrstvo in deloma tudi statistični urad ter
- a) lastno bazo podatkov o kulturni udeležbi državljanov, ki jo oblikujejo s podatki javnomnenjskih raziskav AVO¹⁸ in TBO¹⁹. Bistvena kvaliteta obeh raziskav je, da jih SCP izvaja longitudinalno že od sedemdesetih let 20. stoletja naprej. Raziskovalci pri tem oblikujejo kazalnike avtonomno.

SCP na podlagi lastnega pridobivanja podatkov pripravlja več zvrsti publikacij.

Na ravni države pa vse bolj vidno vlogo zopet opravlja tudi nacionalni statistični urad. Ta je področje kulturnih statistik v zadnjih letih vsebinsko

¹⁸ AVO je oznaka za *Aanvullend voorzieningengebruik onderzoek* – raziskavo o koristnosti prostočasnih storitev. SCP izvaja to raziskavo s pomočjo vprašalnikov vsaka štiri leta.

¹⁹ TBO je oznaka za *Tijdsbestedinsonderzoek* – raziskavo o porabi časa. Ta se izvaja vsakih pet let. Prva raziskava je potekala leta 1975, zadnja pa leta 2000. Anketiranci odgovarjajo na vprašalnik o tem, kaj so počeli čez dan ter izpolnjujejo tedenski dnevnik, v katerega vpisujejo svoje aktivnosti po 15 minutnih časovnih intervalih.

in institucionalno preoblikoval. Na področju kulturnih statistik so v letu 2000 uvedli številne organizacijske spremembe in vzpostavili poseben oddelek, ki se ukvarja s kulturnimi raziskavami ter oddelek za podjetniške raziskave. Sem so umeščene tudi raziskave o porabi proračunskih sredstev. Vsebina kazalnikov je dogovorjena med člani t.i. svetovalnega komiteja, katerih naloga je svetovati centralnemu komiteju, ki določa program Statističnega urada. Člani svetovalnega komiteja prihajajo iz ključnih institucij na področju kulture, kot so ministrstvo, pristojno za kulturo, SCP in univerze.²⁰ Oddelek zbira statistične podatke na področju kulture, rekreacije in športa. *Kulturne statistike zajemajo področja muzejev; uprizoritvenih umetnosti; arhivov; knjižnic; amaterskega izobraževanja; avdio-vizualnih storitev; dediščine; galerij ter vladnega financiranja.* Zbiranje podatkov poteka v različnih časovnih intervalih glede na prioriteta področja kulture (Statistics Netherlands, 2004).

Poleg številnih asociacij,²¹ ki so na pobudo vlade nastale v zadnjem desetletju in skrbijo za promocijo ter porazdeljevanje prejetega vladnega denarja med kulturne institucije in umetnike glede na njihove specifične cilje, so se podobne asociacije oblikovale tudi na pobudo od države (zlasti finančno) *neodvisnih institucij in posameznikov.* Igralci iz zasebne sfere kritično gledajo na uradno statistiko zlasti zaradi tega, ker je ta *osredotočena le na tiste vidike umetnosti, ki so finančno podprti s strani države.* Zbiranje podatkov na ravni zasebnih institucij tako poteka neodvisno od vladne ravni.

Obsežne podatkovne baze so uporabljene tudi za vrednotenje kulturnih politik. Finančne evalvacije praviloma izvajajo na pristojnem ministrstvu, ostale evalvacijske raziskave pa opravlja predvsem SCP. Nacionalni statistični urad pri evalvacijskih analizah ne sodeluje.

Tudi *zasebne institucije*, ki samostojno in od države neodvisno pridobivajo lastne statistike, vrednotijo kulturne politike. Take raziskave uporabljajo v pogajanjih z vlado oziroma v prizadevanjih za proračunsko sofinanciranje kulturne dejavnosti.

²⁰ Podatkov o delovanju komiteja nismo uspeli pridobiti, saj je ta po besedah našega sogovornika (marec 2002) obstajal le na papirju.

²¹ Za področje literature je bila že leta 1963 ustanovljena fundacija za literaturo, leta 1974 združenje Press Industry, leta 1982 fundacija za kreativno glasbo, pet let kasneje fundacija za vizualno umetnost, oblikovanje in arhitekturo, leto kasneje Dutch Cultural Broadcasting Productions Promotion Fund, leta 1990 fundacija za posebne novinarske projekte, leta 1991 Nizozemska fundacija za literarno proizvodnjo in prevajanje, leta 1993 Performing Arts Fund, The Architecture Promotion Fund in Nizozemska filmska fundacija, dve leti kasneje še fundacija za knjižnice za slepe ter v letu 1997 Fundacija za amatersko umetnost. (Kilian in Kist, ur., 1994: 60-61).

Finska

Korporativna tradicija se na Finskem izraža tudi na področju kulture. Profesionalna združenja in sindikati umetnikov igrajo namreč zelo pomembno vlogo v procesih odločanja. Sistem kulturnih statistik na Finskem je izrazito centraliziran in harmoniziran. Osrednje mesto v sistemu ima nacionalni statistični urad, ki pa sam proizvaja le del kulturnih statistik. Preostale podatke pridobivajo v stalnem vzajemnem sodelovanju med pristojnim ministrstvom, javnimi kulturnimi institucijami in deloma neodvisnimi strokovnjaki. V opisanem državo-centričnem sistemu zbiranja in objavljanja podatkov ne zasledimo vpliva lokalnih akterjev.

Oblikovanje *celostnega sistema kulturnih statistik* na Finskem se je začelo v zgodnjih sedemdesetih letih 20. stoletja pod vodstvom Komiteja za kulturne aktivnosti. Delo komiteja je bilo pod močnim vplivom t.i. 'nove kulturne politike'. Ta je zagovarjala ideje kulturne demokracije in demokratizacije kulture (Moeckli v Karttunen, 2002a: 2), ki so terjale tudi raziskave kot strokovno podporo za načrtovanje in spremljanje kulturnih politik. Ministrstvo za izobraževanje je od vsega začetka sofinanciralo vzpostavljanje takega sistema. Prvi rezultati zbiranja kulturnih statistik so bili objavljeni leta 1979, nato leta 1984 ter leta 1987 o množičnih medijih. Kljub temu pa vse do začetka devetdesetih let 20. stoletja na Finskem ni bilo enotnega sistema kulturnih statistik. Opredelitve, klasifikacije in kazalniki so bili neenotni, tudi časovne vrste so bile pomanjkljive. Nekatera področja kulture, kot npr. vizualne umetnosti, so bile popolnoma izključene iz rednega sistematičnega zbiranja podatkov. Nov sistem za poenotenje kulturnih statistik se je začel oblikovati v procesu evropskega poenotenja kulturnih statistik Evrostat. Na Finskem je ključno vlogo pri harmonizaciji prevzel statistični urad, Ministrstvo za izobraževanje pa je ponovno postalo partner v načrtovanju in financiranju vsebine kulturnih statistik. Prvi viden rezultat načrtanega projekta sta publikaciji »*Compendium of cultural statistics*« iz leta 1999 in 2003.

Na Finskem sistem zbiranja kulturnih statistik poteka predvsem na *ravni države*, deloma pa njihovo vlogo dopolnjujejo tudi neodvisni raziskovalci. Izmed državnih akterjev, ki zbirajo podatke o kulturi, so najpomembnejši naslednji: Statistics Finland (nacionalni statistični urad); Arts Council of Finland (Svet za umetnost Finske) ter (deloma) Ministrstvo za izobraževanje. Slednje ne proizvaja svojih statistik samostojno, temveč jih v njegovem imenu pridobiva Statistični urad, s katerim ima ministrstvo sklenjene letne pogodbe o medsebojnem sodelovanju v procesih oblikovanja statistik. Po tem, ko je vsebina statistik dogovorjena, statistični urad samostojno

zbere podatke in jih posreduje ministrstvu.²² Urad za statistiko pridobiva podatke predvsem iz naslednjih virov (Karttunen 2002a): raziskava o kulturnih in prostočasnih aktivnostih ter o porabi časa; podatke iz drugih enot statističnega urada (poslovni registri, popisi prebivalstva, raziskave o potrošnji v gospodinjstvih ipd.); podatke iz kulturnih časopisov, kinematografskih in fotografskih centrov, artotek ipd. (po telefonu, faksu ali elektronski pošti); podatke iz drugih zbirk podatkov, kot npr. podatke gledaliških in plesnih informacijskih centrov, Nacionalnega odbora za starine, Sveta za umetnost, Finske filmske zbornice ipd.); letna poročila institucij in asociacij, ki delujejo na področju kulture; podatke državne birokracije (Ministrstvo za izobraževanje); univerzitetne študije. Večina podatkov Urada za statistiko je torej še vedno sekundarna.

Ministrstvu za izobraževanje (natančneje organizacijski enoti, pristojni za kulturo) je na Finskem podrejen še *Centralkommissionen för konst* oziroma *Svet za umetnost Finske*, znotraj katerega deluje Raziskovalna enota sveta, katere naloga je proizvajati informacije, ki jih igralci uporabljajo v procesih odločanja. Raziskovalna enota izvaja tudi številne študije in lastne statistike, ki jih izdaja v različnih publikacijah.

V celoti gledano so na Finskem zadovoljni z obstoječim sistemom, čeprav ocenjujejo, da so kazalniki premalo kompleksni za ustrezno vrednotenje kulturnih politik. Evalvacija je precej manj razvita kot spremljanje izvajanja kulturnih politik. Pretežno osredotočanje zbiranja podatkov in pripravljavanja implementacijskih in deloma evalvacijskih študij v državnih in paradržavnih institucijah je v manjši meri dopolnjeno z raziskavami neodvisnih raziskovalcev. Ti izvajajo državno financirane specializirane projekte, osredotočene na posamezne vidike delovanja kulturne politike (denimo financiranje, muzejsko dejavnost, udeležbo itd.). Za potrebe evalvacijskega raziskovanja praviloma oblikujejo svoje podatkovne baze. Neodvisni raziskovalci na Finskem so zelo aktivni v mednarodni strokovni skupnosti na področju razvoja metodologije za spremljanje in vrednotenje kulturnih politik, kot npr. v delovni skupini Evrostat, Svetu Evrope, Unescu, združenju EKVIT in ERICARTS.

²² Znotraj urada za statistiko, pristojnega za kulturo, izvajajo tri zvrsti dela: a) delo, ki ga opravljajo popolnoma sami in je financirano s strani Ministrstva za finance (denimo redne sistematične študije); b) sodelovanje: del njihovega dela financirajo sami, drugo polovico pa Ministrstvo za izobraževanje ali drugi vladni uradi, združenja (npr. Finnish broadcast companies). Prednost takšnega sodelovanja je, da imata obe strani še vedno veliko besede, da se o predlogih pogajata in tako skupno razvijata področje. Za to zvrst dela so značilne letne finančne in zaposlitvene pogodbe med obema partnerjema, ki zaposlujeta vsak svoje ljudi; c) delo na trgu ali naročeno (commissioning) delo, kjer naročnik plača uradu polno ceno za storitev, na potek katere pa lahko popolnoma vpliva.

Primerjava med državami

V vseh državah ima *ministrstvo, pristojno za kulturne politike*, relativno zelo pomembno vlogo (preglednica 1). V Franciji in na Nizozemskem je to tudi osrednja ustanova, ki skrbi za zbiranje podatkov v državni sferi. Na Finskem osrednjo vlogo opravlja *nacionalni statistični urad*, vendar se glede vsebine podatkov (kazalnikov) dogovarja s pristojnim ministrstvom. V vseh državah sistem temelji na tesnem sodelovanju med *ustanovami in organizacijami, ki sistematično zbirajo podatke*. Glede na to, da so sistemi v preučevanih državah najbolj razviti ali vsaj med najbolj razvitimi v Evropi, ne preseneča, da so s kvaliteto statistik relativno zadovoljni; ob tem, da jih vrednotijo tudi kritično. Izpostavljamo tudi očitno dejstvo, da v vseh treh državah sisteme *sofinancirajo* iz državnega proračuna.

Preglednica 1: Institucionalni vidiki spremljanja izvajanja kulturnih politik

lastnost / država	Francija	Nizozemska	Finska
Osrednja institucija	obstaja - ministrstvo (izrazito centralna/centralistična vloga)	obstaja - ministrstvo (osrednjo vlogo ministrstva dopolnjuje pomemben zasebni sektor)	obstaja - nacionalni statistični urad (pomembna vloga ministrstva v fazi določanja področij/vsebin spremljanja)
naloga v zvezi s podatki	- zbiranje - objava - posredovanje - hranjenje - analiza - vrednotenje	- zbiranje - objava - posredovanje - hranjenje - analiza - vrednotenje	- zbiranje - objava - posredovanje - hranjenje - analiza - vrednotenje
vrednotenje lastne statistike	- relativno zadovoljni - poskusi stalnega prilagajanja - kritika	relativno zadovoljni z medsebojnim sodelovanjem	- relativno zadovoljni - poskusi prilagajanja - kritika
odnos do drugih institucij	tesno sodelovanje z vsemi institucijami, ki jih sofinancirajo; šibka vez z lokalno ravno	tesno sodelovanje s CBO, SCP in institucijami, ki jih sofinancirajo ter deloma z zasebnimi asociacijami	tesno sodelovanje z ministrstvom, Svetom za umetnost, državno sofinanciranimi institucijami; šibka vez z lokalno ravno

Viri: Intervjuji (1999-2003): opravljeni na Nizozemskem, v Franciji, na Finskem.

Področja kulture so po državah nekoliko različno opredeljena. Nacionalne prioritete se izražajo tudi po nizu področij, kjer po posameznih

državah sistematično zbirajo za javne politike relevantne podatke (preglednica 2).

Preglednica 2: Vsebinski vidiki spremljanja izvajanja kulturnih politik

lastnost / država	Francija	Nizozemska	Finska
področje statistik	- muzeji, - zgodovinski spomeniki, - arhivi, - knjižnice, - gledališča, - glasba, - film in kinematografija, - knjige, - fonogrami, - likovna umetnost, - dramatika, - arhitekture - financiranje	- financiranje - kulturna dediščina, - mediji, - jezik in literatura, - umetnost, - kulturna udeležba, - (zasebno: muzeji, film, uprizoritvene umetnosti)	- kinematografija - literatura, - vizualna in fotografska umetnost, - obrti in oblikovanje, - arhitektura, - gledališča, - ples in glasbe - kulturna udeležba, - financiranje umetnosti in umetnikov
Financiranje sistema	Državno	državno	Državno

Viri: Intervjuji (1999-2003): opravljeni na Nizozemskem, v Franciji, na Finskem.

V preučevanih državah je ključni cilj zbiranja podatkov v okviru državnega financiranega sistema pridobiti podatke na področju kulture zaradi *ugotavljanja stanja in potreb po javnopolitičnem poseganju* v sfero kulture (preglednica 3). Poleg različnih oblik poročanja porabnikov državnega proračuna v razvitih sistemih vedno bolj uporabljajo tudi različne raziskave, opravljene v zasebni sferi in v akademskem okolju, ki so zasnovane na vse kompleksnejši družboslovni metodologiji. Poleg za državo zelo pomembnih finančnih vidikov in drugih kazalnikov učinkovitosti javnih politik se postopoma uveljavljajo tudi drugačne usmeritve raziskovanja (npr. osredotočenega na kulturo različnih družbenih manjšin in ugotavljanja potreb po poseganju države zaradi izpolnjevanja deklariranih vrednot, kot so denimo multikulturalizem, dostopnost kulture, pestrost kulture ipd.). V vseh treh sistemih je zbiranje podatkov sistematično in po različnih področjih zasnovano na različnih ciklih. Z rednim objavljanim podatkov, analiz in raziskav so kulturne politike bolj transparentne (izpostavljene javni presoji), hkrati pa objava podatkov omogoča vpogled v vsaj del podatkov

tudi nedržavnim javnopolitičnim igralcem. Glede na to, da so preučevane države članice EU, ne preseneča njihova zavestna usmeritev v usklajevanje vsaj dela implementacijskega in evalvacijskega raziskovanja na ravni EU.

Preglednica 3: Namen, metode časovni intervali zbiranja podatkov in njihovo objavljanje

lastnost / država nameni in cilji zbiranja podatkov	Francija	Nizozemska	Finska
	- pregled stanja, - informacije odločevalcem o doseganju javnopolitičnih ciljev, - - vrednotenje - uradne javne statistike	- pregled stanja - informacije za nadaljnje politično odločanje - uradne javne statistike	- pregled stanja - informacije za nadaljnje politično odločanje - uradne javne statistike
načini pridobivanja podatkov	- poročila o delu - vprašalniki - lastne raziskave ter druge raziskave	- poročila o delu - temeljni raziskavi AVO, TBO - vprašalniki - zasebne raziskave	- poročila o delu - raziskava o rabi časa in prostočasnih aktivnostih - vprašalniki - druge zunanje, zasebne raziskave
časovni vidik zbiranja	od 1 do 5 let	od 1 do 5 let	od 1 do 8 let
način objave	Javno	javno	javno
usklajenost z Evrostatom	poskus približevanja osnovnih nacionalnih statistik in evropske	poskus približevanja osnovnih nacionalnih statistik in evropske	velika usklajenost in pokrivanje vsebin osnovnih nacionalnih statistik in evropske

Viri: Intervjuji (1999-2003): opravljeni na Nizozemskem, v Franciji, na Finskem.

Vrednotenje kulturnih politik (preglednica 4) je v preučevanih sistemih večinoma še domena *državnih igralcev*. V Franciji in na Nizozemskem je osredotočeno celo v izvršni oblasti oziroma njenih analitičnih enotah. V dlje časa razvijajočih se sistemih (Francija, Nizozemska) so metodologije in področja vrednotenja bolj kompleksni, pri novejših pa se (tako kot v

začetni fazi razvoja starejših sistemov) najprej in najbolj razvijejo analize učinkovitosti javnih politik, merjene s finančnimi vložki na eni strani ter finančnimi in nefinančnimi kazalniki učinkov javnih politik na drugi strani.

Preglednica 4: Vrednotenje kulturnih politik

lastnost / država	Francija	Nizozemska	Finska
obstoj institucije, ki kontinuirano opravlja evalvacijske raziskave	da, ministrstvo	da, ministrstvo in SCP	ne
vsebina in metodologija evalvacijskih študij	pridobivanje podatkov in njihova analiza na vseh formalno opredeljenih področjih kulture	pridobivanje podatkov in njihova analiza na vseh formalno opredeljenih področjih kulture	predvsem analiza finančnih vidikov

Viri: Interjuji (1999-2003): opravljeni na Nizozemskem, v Franciji, na Finskem.

Med ključne skupne značilnosti razvitih sistemov spremljanja in vrednotenja kulturnih statistik v preučevanih državah bi torej lahko uvrstili naslednje:

- obstoj osrednje institucije, ki skrbi za delovanje sistema (tekoče zbiranje, objavo, hranjenje in vrednotenje podatkov);
- konstruktiven, a hkrati kritičen odnos do obstoječega sistema, ki upošteva ugotovitve stalnega spremljanja trendov pridobivanja in vrednotenja podatkov doma in v tujini;
- kooperativen odnos med institucijami, ki se ukvarjajo z nalogami zbiranja in vrednotenja podatkov;
- intenzivno in celovito zajemanje kulture in določanje enotnih kazalnikov za merjenje in nadaljnjo vrednotenje učinkovitega delovanja na teh področjih (finance, povpraševanje in ponudba, produkcija, delovna sila, udeležba);
- dolgoročno načrtovanje izpopolnjevanja institucionalnih struktur in delovanja sistema zbiranja in vrednotenja podatkov, njihovega objavljanja in oblikovanja strokovnih podlag za politično odločanje (za potrebe političnih odločevalcev in drugih zainteresiranih);
- uporaba številnih različnih raziskovalnih metod in tehnik za pridobivan-

je podatkov, med katerimi prevladujejo vprašalniki in analize poročil o delu sofinanciranih institucij ter raziskave o kulturni udeležbi, ob hkratnem upoštevanju 'najprimernejših' raziskovalnih metod in tehnik za nadaljnje vrednotenje zbranih podatkov (zlasti študije prej-potem, analize stroškov in koristi ter analize stroškov in učinkovitosti, modeliranje);

- skrb za tekoče objavljane ključnih podatkov in evalvacijskih študij, ki kažejo učinke kulturnih politik v državi;
- sodelovanje pri oblikovanju skupnih evropskih metodologij in kazalnikov ter usmeritev v dolgoročno prilagajanje enotnim evropskim kulturnim metodologijam za spremljanje in vrednotenje kulturnih politik.

Sklepne misli

Moderne kulturne politike so se primarno razvile v okviru nacionalnih držav. Predstavljena mednarodno primerjalna analiza potrjuje, da se slednje, navkljub transformaciji sodobnih držav, še vedno pomembno izraža v nacionalno specifični organizaciji izvršne oblasti in širših sistemov upravljanja kulture kot področja družbenega življenja.

Nacionalno specifičnim formalnim opredelitvam kulture običajno sledijo tudi opredelitve vsebinskih področij, kjer nacionalni sistemi spremljajo in vrednotijo kulturne politike. Preučevane države so si v tem pogledu podobne predvsem v zajemanju podatkov o nacionalno specifičnem naboru kulturne dediščine, literaturi, filmu, uprizoritvenih dejavnostih in financiranju kulturnih dejavnosti. Ostala (pod)področja spremljanja in vrednotenja pa so opredeljena različno, čeprav do neke mere tudi sorodno.

Če so bili, zgodovinsko gledano, državni (politični) odločevalci privilegirani v procesih oblikovanja in izvajanja politik zaradi svojega monopolnega položaja in dostopnosti strokovnih podlag (policy analiz), danes v demokratičnih družbah ni več v celoti tako. Analize in podatki o izvajanju ter vrednotenju kulturnih politik vse bolj postajajo tudi orodje v procesu demokratizacije odločanja o vpletanju države v kulturo. Take procese sprožata predvsem dva dejavnika: a) razvitost politične kulture, ki terja transparentnost odločanja političnih odločevalcev in porabe državnega proračuna ter b) krepitev civilno družbenih igralcev, ki zmorejo s svojimi raznolikimi viri (vključno z lastnimi podatkovnimi zbirkami in analizami) pomembno vplivati na vsebino in potek političnega odločanja o vpletanju države na področje kulture. V preučevanih državah v tem pogledu izstopa predvsem Nizozemska, kjer zasebne organizacije izrecno želijo opravljati

jati "svoje" analize ravno zaradi bolj avtonomnega položaja in večje moči v komunikaciji z vladnimi igralci v procesih političnega odločanja o kulturnih politikah. Do tega primera prerazdelitve dela na področju spremljanja in vrednotenja kulturnih politik, kot tudi do prerazdelitve moči, pa ni prišlo zaradi izrecne želje, da bi demokratizirali kulturne politike, temveč se je država umaknila zaradi proračunske krize, kulturne ustanove in druge organizacije na trgu pa so se z ohranitvijo delne državne finančne podpore relativno uspešno uveljavile.

Predstavljena analiza potrjuje siceršnjo tezo o prevladujočem državocentričnem zbiranju predvsem kvantitativnih (statističnih) podatkov po naročilu izvršne oblasti oziroma ob državnem (so)financiranju. V analiziranih državah, ki veljajo za najrazvitejše na preučevanem področju, pa vendarle lahko opazimo rastočo kompleksnost spremljanja in vrednotenja kulturnih politik zlasti z dveh vidikov:

- prvi vidik je prehod iz začetne faze zbiranja predvsem nominalnih in finančnih podatkov k zbiranju in analizi kompleksnejših in bolj vsestranskih podatkov;
- drugi vidik je postopno uveljavljanje vse bogatejših in metodološko kompleksnejših načinov spremljanja in vrednotenja kulturnih politik. Analize, oblikovane z zornega kota opazovanja učinkov javnih politik "od spodaj navzgor", pa so kljub tem premikom še vedno prej izjema kot pravilo.

Opravljen mednarodno primerjalna analiza tako v prvi vrsti nakazuje vse bolj razvito potrebo nacionalnih držav, pa tudi nastajajoče nadnacionalne evropske "kvazi" države, po vse kompleksnejših in mednarodno primerljivih analizah učinkov kulturnih politik. Demokratizacija na tem področju ni izrecen cilj, temveč predvsem "nenačrtovan" stranski učinek drugih sprememb v javnih politikah. Na to opozarja tudi nizozemski primer, kjer država poskuša reintegrirati analize in raziskovanje kulturnih politik, vendar to za civilnodružbene igralce ni sprejemljivo. Zavesten poseg civilno družbenih igralcev na polje javnih politik, utemeljen na kakovostnih strokovnih analizah in raziskavah, namreč ne predpostavlja le artikulacije tega zasebnega interesa, temveč tudi ustrezno materialno in strokovno podlago. Avtonomije na tem področju pa ne zagotavljajo državni, temveč nedržavni viri, ki so vsaj do neke mere na voljo le v relativno bogatih družbah oziroma državah (kot npr. na Nizozemskem).

LITERATURA

- Almond, A., Gabriel (2000): *The Study of Political Culture*. V: Crothers, Lane in Lockhart, Charles (ur.). *Culture and Politics. A Reader*. New York, St. Martin's Press, str. 5-21.
- D'Angelo, Mario in Vesperini, Paul (1998): *Cultural Policies in Europe: A Comparative Approach*, Council of Europe Publishing, Strasbourg Cedex, natisnjeno v Nemčiji.
- Dunn, William, N. (1994): *Public Policy Analysis: An Introduction*. Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- European Programme for the Appraisal of Cultural Policies (1991): *Cultural Policy in France*. Council for Cultural Co-operation, Strasbourg.
- Everitt, A. (1999): *The Governance of Culture: Approaches to Integrated Cultural Planning and Policies*. Culture – Policy Note 5. Council of Europe, Strasbourg.
- Fink Hafner, D. in Lajh, D. ur. (2002): *Analiza politik*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede
- Fink-Hafner, Danica, in Kustec Lipicer, Simona (2003): *Spremljanje kazalnikov na področju kulturnih politik na Slovenskem in prilagajanje zahtevam EU*. Zaključno poročilo. Ljubljana, Center za politološke raziskave.
- Fink-Hafner, Danica, in Kustec, Simona (2001): *Model za evalvacijo kulturnih politik*. Zaključno poročilo. Ljubljana, Center za politološke raziskave, FDV-IDV.
- Girard, Antoine (1992): *European Programme of Evaluation of National Cultural Policies. Cultural Indicators: a few examples*. Council of Europe, Pariz.
- Gordon, C. in Mundy, S. (2001): *European Perspectives on Cultural Policy*. Unesco Publishing, Pariz.
- Ham, C. in Hill, (1993): *The Policy Process in the Modern Capitalist State* Wheatsheaf, London.
- Heikkinen, M. in Koskinen, T., ur. (1998): *Economics of Artists and Arts Policy*. Selection of papers. Research reports of the Arts Council of Finland, no. 22. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Heiskanen, I. (2002): *Public Financing of the Arts and Culture: Statistics and Reality in Finland. Methodological Issues and Identification of the 1990s Turning Points that Reshaped the Conditions of Cultural and Art Institutions*. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Hogwood Brian, Gunn Lewis (1984): *Policy Analysis for the Real World*. Oxford University Press, Oxford.
- Karhunen, P. (2001): *Art-form-specific Support for Artists. Facts and figures 1/2001*. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Karhunen, P. (2002): *Statistics on the number of Finnish artists. Facts and figures 1/2002*. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Karttunen, S. (2002): *Constructing cultural statistics: Municipal cultural activities and funding in Finland*.
- Karttunen, S. (2002a): *Statistics Finland. Development Project 1998-2001*. Prosojnice, pripravljene za mednarodne seminarje.
- Kilian in Kist, ur. (1994): *Cultural Policy in the Netherlands*. National report. Council of Europe,

Strasbourg.

- Kohn, M.L. (1987): Cross-National Research as an Analytic Strategy. *American sociological review*. Št. 6, str. 713-731.
- Kustec Lipicer, Simona (2002): Vrednotenje vladnega programa sofinanciranja nevladnih organizacij – primer vključevanja Slovenije v Evropsko unijo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, magistrsko delo.
- Lasswell, H. (1951): The Policy Orientation, v Lasswell, H. in Lerner, D., ur.. *The Policy Sciences*. Stanford University Press, Stanford, str. 3-16.
- Lasswell, H. in Lerner, D., ur. (1951): *The Policy Sciences*. Stanford University Press, Stanford
- Matarasso, F. in Landry, C. (1999): Balacing Act: 21 Strategic Dilemmas in Cultural Policy. *Culture – Policy Note 4*. Council of Europe, Strasbourg.
- McGuigan, J. (1996): *Culture and the Public Sphere*. Rodledge, London, New York.
- Mulcahy, K. V. (1999): *Methodologies for Comparative Cultural Policy Research*. Prispevek na mednarodni konferenci o raziskovanju kulturnih politik v Bergnu, Norveška, 10-12. november 1999.
- Mundy, S. (2000): *Cultural Policy. A Short Guide*. Council of Europe, Strasbourg.
- Nachmias, David (1979): *Public Policy Evaluation. Approaches and Methodes*. New York, St. Martin's Press.
- Ojen, E. (1990): *Comparative Methodology: theory and practice in international social research*. Sage, London, Newbury Park, New Delhi.
- Outhwaite, W., Bottomore, T., ur. (1996): *The Blackwell dictionary of twentieth-century social thought*. Blackwell, Oxford, Malden.
- Palumbo, D. J.; ur. (1987): *The Politics of Program Evaluation*. Newbury Park, Sage.
- Parons, Wayne (1999): *Public Policy. An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis*. Cheltenham, Northampton, Edward Elgar.
- Pehn, G. (1999): *Networking culture. The Role of European Cultural Network*. Council of Europe, Strasbourg.
- Rossi, Peter H., Freeman, Harold E., Lipsey, Martin W. (1999): *Evaluation. A Systematic Approach*. Sixth Edition. Thousand Oaks, London, New Delhi, Sage Publications.
- Rossi, Peter H., in Freeman, Harold E. (1993): *Evaluation. A Systematic Approach*. 5 th Edition. Newbury Park, London, New Delhi, Sage Publications.
- Social and Cultural Planning Office of the Netherlands (2001): *The Netherlands in a European Perspective*. Social and Cultural Report 2000. Social and Cultural Planning Office, Hag.
- Verba, Sydney (1971): *Cross-national Survey Research: the problem of credibility*. Berkley: University of California Press.
- Wangermee, Robert (1993): *Evaluation of National Cultural Policies. Gudlines for the preparation of national reports*. Strasbourg: Council of Europe.
- Weiss, Carol H. (1972): *Evaluation Research. Methods for Assessing Program Effectiveness*. Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall.
- Weiss, Carol H. (1979): *The Many Meanings of Research Utilization v: Public administration review*, številka 5; stran 426-431.

- Weiss, Carol H. (1992): *Organizations for Policy Analysis: Helping Government Think*. Newbury Park, London, New Delhi, Sage Publications.
- Weiss, Carol, H. (1999): *The Ineterface between Evaluation and public Policy*. Evaluation. London, Thousand Oaks and New Delhi, Sage Publications; letnik. 5(4), stran 468-486.
- Zapf, Wolfgang in Toš, Niko (2002): Raziskovanje blaginje in družbeno poročanje. Teorija in praksa, november/december, let. 39, št.6, str. 895-907.

VIRI

- Arts Council of Finland (2000): *Statistics about artist support. Facts and figures*. Arts Council of Finland, Helsinki.
- Arts Council of Finland (2002): *Introducing the Arts Council of Finland*. Dostopno na spletni strani: <http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi/english>; 18. april, 2002.
- Atlas des activites culturelles (1998): *Ministere de la Culture et de la Communication*, Paris.
- Council of Europe (1994): *Cultural Policy in Finland*. Report by the panel of European experts. Council of Europe, Stasbourg.
- Council of Europe (1999): *Cultural Policies in Europe. A Compendium of Basic Facts and Trends*. Finland. Council of Europe, Strasbourg.
- Council of Europe (2001): *Transversal Reviews of National Cultural Policy. National Cultural Institutions in Transition. Destatisation and privatisation. Final report*. Strasbourg.
- Council of Europe (2002): *Finland*. Dostopno na spletni strani: <http://www.culturalpolicies.net/profiles/finland.html>; 14. junij, 2002.
- Departement des Etudes et de la Prospective (2004): *Mini Chiffres des Statistiques de la Culture, edition 2003*. Dostopno na spletni strani: http://www.culture.gouv.fr/dep/mini_chiff_03/fr/acc-mini.htm 10. maj, 2004.
- European Commission (2002): *European's Participation in Cultural Activities. A Barometer survey carried out at the request of the European Commission*, Eurostat.
- Eurostat (2000): *Cultural Statistics in the EU. final report of the LEG*.
- France Cultural Policy (2002): Dostopno na spletni strani: <http://www.culturalpolicies.net/profiles/france>; 10. maj, 2002.
- Ministre de la culture et de la communication (2004): *Le Minist re*. Dostopno na spletni strani: <http://www.culture.gouv.fr/culture/min/index-min.htm>; 15. julij, 2004.
- Ministrstvo za kulturo (2004): *Analiza stanja na področjih kulture in predlog prednostnih ciljev*. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo.
- Ministry for education, culture and science (1998): *Cultural Policy in the Netherlands*.
- Ministry of Education (2004): *Culture*. Dostopno na spletni strani: <http://www.minedu.fi/minedu/culture/index.html>; 15. julij, 2004.
- Ministry of Education (2004a): *Cultural Administration*. Dostopno na spletni

- strani: http://www.minedu.fi/minedu/culture/cultural_administration.html; 15. julij, 2004.
- Ministry of OCW (2004): Cultural policy in the Netherlands. Dostopno na spletni strani: <http://www.minocw.nl/english/doc/2003/culturalpolicy2003nl.pdf>, 17. julij, 2004.
- Ministry of OCW (2004a): Culture. System and Funding. Dostopno na spletni strani: <http://www.minocw.nl/english/figures2003/102.html>, 17. julij, 2004.
- Ministry of Welfare, Health and Cultural Affairs, Directorate-General for Cultural Affairs (1994): Cultural Policy in Netherlands. National Report. European Programme for the Evaluation of National Cultural Policies. Council of Europe, Strassbourg.
- Social and Cultural Planning Office of the Netherlands (2004): Dostopno na spletni strani: <http://www.scp.nl/english/about-us/index.html>; 20. julij, 2004.
- Statistics Finland (2002): Organisation chart. Dostopno na spletni strani: http://www.stat.fi/tk/tkorg_en.html; 15. julij, 2002.
- Statistics Finland (2002a): Statistics Finland in Nutshell. Dostopno na spletni strani: http://www.stat.fi/tk/tkpahkinankuoesa_en.html; 15. julij, 2002.
- Statistics Netherlands (2004). Dostopno na spletni strani: <http://www.cbs.nl/en/>, 15. julij, 2004.
- Statistiques de la culture (2000): Chiffres clés (1999). Ministère de la Culture et de la Communication, Paris.
- Unesco (1982): Mexico City Declaration on Cultural Policies, World Conference on Cultural Policies Mexico City, 26 julij - 6 august 1982, dostopno: http://www.unesco.org/culture/laws/mexico/html_eng/page1.shtml, 10. julij, 2004.
- Unesco (1998): World Culture Report. Culture, Creativity and Markets. Unesco Publishers, Pariz.